

EEDER

Edebî Eleştiri Dergisi

e-ISSN: 2602-4616

“Takvîm-i Vekâyi'den 1928 Yılına
Sürelî Yayınlar ve Edebiyat” Özel Sayısı

Aralık 2021

Atf/Citation: Yiğitbaş, Maksut; Özdemir, Hüseyin (2021). “Türkçü Bir Dergi: Halka Doğru ve Şiir Dünyası”, *Edebî Eleştiri Dergisi*, Takvîm-i Vekâyi'den 1928 Yılına Sürelî Yayınlar ve Edebiyat Özel Sayısı, s. 249-263.

Maksut YİĞİTBAŞ* Hüseyin ÖZDEMİR**

Türkçü Bir Dergi: Halka Doğru ve Şiir Dünyası***

A Turkist Magazine: *Halka Doğru* And The World of Poetry

ÖZ

Türk edebiyatında dergiler önemli işleve sahiptirler. Yayınlandıkları dönemin sosyal, kültürel ve edebi ortamını yansıtır belirli fikrin, düşünce dünyasının izlerini taşırlar. Tanzimat ile edebiyatımızda görülen dergicilik faaliyeti II. Meşrutiyet döneminde artarak devam eder. *Halka Doğru* dergisi Türk Yurdu Cemiyeti bünyesinde 1913-1914 yılları arasında haftalık olarak elli iki sayı yayımlanır. Dergi, yayımlandığı dönemin Türkçü aydınlarının köylü, çiftçi ve esnafın Türkçülük fikri etrafında bilinçlendirilerek aydın - halk bütünleşmesini sağlamaya çalışır. *Halka Doğru*, yayımlandığı dönemin sosyal dokusunu özellikle I. Balkan Savaşı'nın Türk toplumu üzerindeki etkisini gösteren önemli bilgiler içerir. Dergide yer alan yazılar aydınların halka karşı sorumlu oluşunu yansıtır. Bu makalede süreli yayıncılık, Türkçülük fikrini halka benimsetme amacıyla çıkarılan *Halka Doğru* dergisi ve bu yayın organında yer alan şiirler üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Halka Doğru*, *Türk Yurdu*, II. Meşrutiyet, Türkçülük.

ABSTRACT

Journals have an important function in Turkish literature. They reflect the social, cultural and literary environment of the period in which they were published and carry the traces of a certain idea and world of thought. The journalism activity seen in our literature with the Tanzimat II. continues to increase during the constitutional period. The journal *Halka Doğru* was published weekly in fifty-two issues between 1913 and 1914 within the body of the Türk Yurdu Cemiyeti. The magazine tries to ensure the integration of the intellectuals and the people by raising the awareness of the villagers, farmers and artisans of the period in which it was published, around the idea of Turkism. *Halka Doğru* contains important information showing the social fabric of the period it was published, especially the impact of the First Balkan War on Turkish society. The articles in the journal reflect the responsibility of the intellectuals to the public. In this article, it will be focused on the periodical publishing, the journal *Halka Doğru*, which was published with the aim of adopting the idea of Turkism to the public, and the poems in this publication.

Keywords: *Halka Doğru*, *Türk Yolu*, II. Constitutionalism, Turkism.

*Doç. Dr., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen - Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, maksut@ahievran.edu.tr ORCID: 0000-0002-3041-8120

**Doktora Öğr., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, ozdmrshsyn40@gmail.com ORCID: 0000-0002-0773-6980

***Araştırma Makalesi, Geliş Tarihi: 28.10.2021 Kabul Tarihi: 15.12.2021 Yayın Tarihi: 30.12.2021

DOI: 10.31465/eeder.1015964

(Bu makale, yazar beyanına göre, TR DİZİN tarafından öngörülen “ETİK KURUL ONAYI” gerektirmemektedir.)

Giriş

Osmanlı Devleti'nde resmî gazetenin yayın hayatına girmesi 1831 yılında Takvim-i Vekayi ile gerçekleşir. Ancak bu tarihin öncesinde payitahtta ve dışında faaliyet gösteren yabancı gazete ve dergiler de mevcuttur. Irak valisi Davut Paşa, 1816'da Bağdat'ta *Curnalü'l-Irak* adlı Türkçe-Arapça bir gazete çıkarır. 1828 yılında ise Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa Kahire'de Türkçe-Arapça olan *Vekayi-i Mısriyye* adlı bir gazete çıkarır. Yine Mehmet Ali Paşa 1830'da *Vekayi-i Giridiye* isimli Türkçe-Rumca bir gazete daha çıkarır. İzmir'de ise Fransızlar 1821'de *Le Spectateur Oriental* isimli bir gazete yayımlar. *Le Spectateur Oriental* Osmanlı sınırları içerisinde çıkan ilk yabancı gazete özelliği taşır. Bu gazetenin yayımlanmasından sonra Osmanlı toprakları içerisinde birçok yabancı gazete yayın hayatına başlar. Yabancı gazetelerin genel özelliği ve amacı Fransız İhtilali sonrasında gelişen milliyetçilik düşüncesi etrafında Osmanlı Devleti yönetimindeki gayrimüslim toplulukları bilgilendirme ve onlara milliyetçilik fikirlerini aşılmasıdır (Yazıcı,1999:9).

“1850 yılında İstanbul ve İzmir'de 2 Türkçe gazeteye karşılık 4'ü Fransızca, ötekiler ise Rumca, Ermenice, Bulgarca, İtalyanca, Yahudice olmak üzere 16 Türkçe olmayan yayın bulunmaktadır. 1873 yılında yalnız İstanbul'da, 13'ü Türkçe olan 43 gazete yayımlanmaktadır. Bunların on dokuzu gündüktür. 1876'da İstanbul'da yayımlanan 47 gazetenin 13'ü Türkçe, 1'i Arapça, 9'u Rumca, 9'u Ermenice, 3'ü Bulgarca, 2'si İbranice, 7'si Fransızca, 2'si İngilizce ve 1'i Almancadır.” (Girgin, 2001:17).

Yayın hayatına giren yabancı gazeteler ilgi görür. Özellikle Tanzimat Fermanı ile hız kazanan özgürlük ortamında gazeteler, Osmanlı Devleti yönetiminde yaşayan azınlıklar arasında milliyetçilik fikirlerinin yayılmasında etkili olur. Bu dönemde Türkçe gazetelerden ziyade yabancı dilde gazetelere gösterilen ilgi için Ahmet Hamdi Tanpınar şu değerlendirmeyi yapar:

“Tıpkı öğretimde olduğu gibi, bu ilk yıllarda iktidar mevkiinde bulunanların hiçbiri memleket içinde matbuatın kuvvetinden istifadeyi ciddi surette düşünmüş değildirlere. Onda ancak harice karşı kullanılacak bir silah görüyorlardı. Bu yüzden daha ziyade ecnebi dille ve çoğu ecnebler tarafından çıkarılan gazeteler himaye ediliyordu.” (Tanpınar, 2007: 142)

18. yüzyıldan itibaren büyük toprak kayıpları nedeniyle birçok alanda yapılan reformlar Osmanlı Devleti'nin Batı karşısında gerileyişini durduramaz. Osmanlı sınırları içerisinde çıkan yabancı gazetelerin etkisini gözlemleyen yenilikçi padişahlardan II. Mahmut, 1 Kasım 1831 tarihinde *Takvim-i Vekayi*'yi yayımlatır. Bu gazetenin amacı Osmanlı Devleti'nin fikir ve icraatlarını halka dikte etmek, yabancı devletlere karşı modern bir idare görüntüsü vermektir. *Takvim-i Vekayi*'den dokuz yıl sonra 1 Ağustos 1840'ta William Churchill devlet desteğiyle *Ceride-i Havadis* gazetesini yayınlamaya başlar. 1860 yılında ise ilk özel gazete, *Tercüman-ı Ahval* yayın hayatına girer. *Tercüman-ı Ahval* ile gazetecilik devlet halk iletişiminin ötesine geçerek resmî ve gündelik olayların aktarmanın yanında, aydın - halk iletişiminin bir aracı olur. Adından da anlaşılacağı üzere *Takvim-i Vekayi* ve *Ceride-i Havadis* yaşanan olayları aktarmak; resmî ve gündelik haberleri duyurmak amacı taşır. Devrin bu ilk gazeteleri siyasî, kültürel ve sosyal olayları fikrî yönden değerlendirip resmî makamlardan farklı olarak yorumlama rolü üstlenirler. Onları 1862 yılında Şinasi tarafından yayımlanan *Tasvir-i Efkâr*, 1864'te *Ceride-i Askeriye*, 1865'te *Ruzname-i Ceride-i Havadis*, *Takvim-i Ticaret* ve *Türkistan*, 1866'da *Muhbir*, 1867'de *Utarid*, *Muhib*, *Mecmua-i Maarif*, *Ayine-i Vatan*, *Ruzname-i Ayine-i Vatan*, *Vatan*, *İstanbul*, *Veledü'l-Cevaib* gazeteleri izler. Bu süreçte henüz ortaya çıkan Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin mensuplarının *Tasvir-i Efkâr* başta olmak üzere özel gazetelerdeki yazıları yönetimin dikkati çeker. 1867 yılında bir basın kararıyla çıkartılır ve buna dayanılarak yönetim aleyhindeki gazeteler kapatılır. Bu durum Yeni Osmanlı Cemiyeti ya da diğer adıyla Jön Türklerin etkin hareket etmek için yurtdışına çıkma nedenlerinden biri olur. Yönetime muhalif Türk gazeteciliği bu süreçte yayın hayatına yurtdışında devam eder. Bu süreçte Londra'da 1867'de *Muhbir*, 1868'de *Hürriyet*, 1869'da Paris'te *Ulüm*, 1870'de Cenevre'de *Hürriyet* ve *İnkılâp*

gazeteleri yayınlanır. Osmanlı Devleti'nde 1831'den I. Meşrutiyet'in ilanına, 1876'a değin gazetenin işlevi ve önemi her geçen gün artarak devam eder, birtakım resmî engellemelere rağmen gelişir. Gazetenin toplum nezdinde kabul görmesi ve gazeteciliğin bir meslek olarak telakki edilmesi yine bu dönemde olur. Meşrutiyetin kabul edilmesi ile oluşan özgürlük ortamında birçok gazete ve dergi yayın hayatına girer. II. Abdülhamit'in 14 Şubat 1876'da Meclis'i tatil ederek yönetimi tek başına ele almasına ve gazetecilik faaliyetlerine sıkı denetimler getirmesine karşın gazetecilik gelişimini sürdürür. Zaman içerisinde gazete ve dergiler konularına, hitap ettikleri kitlelere göre şekillenir. Diğer taraftan siyasî olmayan ya da yönetime muhalif tavır takınmayan gazete ve dergilerin kaliteli baskılar yapması için saray destek olur (Atbaşı, 2017: 64-92). Bunun en güzel örneği Ahmet İhsan'ın çıkarmakta olduğu Servet-i Fünun dergisi olur.

Osmanlı Devleti'nde gazete ile birlikte dergicilik faaliyetleri de gelişir. Gazeteye nazaran içerik bakımından daha özel konuları kapsayan dergiler genellikle haftalık ya da aylık yayınlanırlar. Osmanlı Devleti sınırları içerisinde yayımlanan ilk Türkçe dergi 26 Mart 1849 tarihinde yayımlanan *Vakay-i Tıbbiye*'dir. 1862'de ise *Mecmua-i Funun* dergisi yayın hayatına girer. Bu dergiyi *Mir'at* dergisi ve *Mecmua-i İber-i İntibah* dergileri takip eder. 1864'de *Mecmua-i Ceride-i Askeriye*, 1865'te *Mecmua-i İbretnuma*, 1866'da *Mecmua-i Maarif*, 1867'de *Mecmua-i Ulum* ve *Tuhfetu't-Tib* yayımlanmaya başlar. Ahmet İhsan (Tokgöz) tarafından çıkarılan *Servet-i Fünun* yüzyılın sonlarına doğru dikkat çeken önemli dergileri arasında yer alır. Edebiyat tarihlerine Abes- Muktebes tartışması olarak geçen hadise ile birlikte Recaizade Mahmut Ekrem'in yönlendirmesi sonucu 1896'da derginin yazı işleri müdürlüğünü Tevfik Fikret yürütmeye başlar. Yazar ve şair kadrosuna Edebiyat-ı Cedide kalemlerinin dâhil olması bu derginin popülesini ve önemini artırır. Dönem itibariyle Yeni Türk edebiyatının en nitelikli eserleri bu dergideki kalemlerin imzasıyla yayınlanırlar. II. Meşrutiyet ile basın üzerindeki engelin ortadan kalkması birçok dergi yayınlanmasına yol açar. İlk başlarda hemen her konuda yayın yapan dergilerin bu süreçten sonra toplumsal ve siyasî konulara yöneldiği görülür.

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Osmanlı Devleti'nin çözülüşü karşısında devleti kurtarmak isteyen aydınlar birçok görüş öne sürerek devletin parçalanışının önüne geçmeye çalışırlar.

"İttihat ve Terakkî reislerinin Türkçü ve daha sonra Türk milliyetçisi fikirlerden derin bir biçimde etkilenmelerine rağmen cemiyet/fırka Osmanlılık, Türkçülük ve ittihâd-ı İslâm gibi siyasetlerin hepsini devleti kurtarabilmek amacıyla eş zamanlı olarak uygulamış, bu anlamda tam bir pragmatizm örneği sergilemiştir. İktisadî sahada ise İttihat ve Terakkî, bilhassa Balkan savaşları sonrasında uygulamasına hız verilen "millî iktisat" siyasetiyle müslüman ve özellikle Türkler'den teşekkül eden yeni bir burjuvazi tesisine gayret göstermiştir." (Hanoğlu, 2001: 482 - 483).

Bu fikirler kendi içerisinde birçok farklılıklar barındırsa da genel itibariyle devletin bekasını esas alan bir anlayış güderler. Buna göre aydınlar arasında; Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan bütün toplumların din ve millet farklı gözetilmeksizin yasalar karşısında eşit olmasını savunan Osmanlılık, İslamî temellere dayanan devlet ve toplum düzeninin hâkim olduğu İslamcılık; Türk milletinin bütünlüğünü, birliğini esas alan Osmanlı Devleti'ni Türklük düşüncesi temelinde şekillendirmek isteyen Türkçülük fikri ve Batılı değerlere bağlı bir anlayış güden Batıcılık fikri karşımıza çıkar (Bayraktutan,1996:35).

Tanzimat'la birlikte bazı aydınların Türk dili ve Türk tarihi üzerine yaptığı çalışmalar neticesinde Türkçü fikrin alt yapısı oluşur. Bu konudaki ilk girişimler dilde sadeleşme biçiminde kendini gösterir. Halkın anlayacağı bir dilin gerekliliğini savunan Şinasi, Namık Kemal, Ziya Paşa ve Ahmet Vefik Paşa Türk dili üzerine dikkat çeken yazılar kaleme alır, örnek eserler vücuda getirirler. Dönem itibariyle Türkçe ve Türklük üzerine olan ilgi artar. Yirminci yüzyılın başlarında Türkçe üzerine faaliyetler daha sistemli bir hale gelir; bu evrede Şemsettin Sami, Necip Türkçü, Necip Asım ve Ömer Seyfettin dil üzerine görüşleri, gayretleri önemlidir. Türkçülük fikrinin

Osmanlı Devleti içerisinde gelişimine etki eden bir diğer unsur Kafkas kökenli Türk aydınların faaliyetleridir. Rusya'nın uyguladığı baskılar karşısında Kırım, Bakü, Kazan'da yaşayan aydınlar arasında Türkçülük fikri yayılmaya başlar. Yusuf Akçura, İsmail Gaspiralı, Ahmet Ağaoğlu gibi fikir adamları İstanbul'a gelirler. Fikrî ve edebî faaliyetlerine burada devam etmeleriyle birlikte 20. yüzyılın başında Türkçülük fikri daha sistemli ve siyasî bir alternatif harekete dönüşür. Yusuf Akçura 1904'te Kahire'de yayımlanan *Türk* adlı gazetede "Üç Tarz-ı Siyaset" adlı makalesi çok ses getirir. 1908'de Türkçülük fikrini savunan "Türk Derneği" faaliyete başlar. Yusuf Akçura öncülüğünde kurulan derneğin üyeleri arasında A. Mithat Efendi, Necip Asım, Veled Çelebi, Bursalı Mehmet Tahir, Ahmet Ağaoğlu, Mehmet Emin Yurdakul ve Hüseyin Cahit Yalçın gibi devrin önemli isimleri yer alırlar. Dernek kuruluş amacını kamuoyuyla şu şekilde paylaşır:

"Cemiyetin maksadı Türk diye anılan bütün kavimlerin mâzi ve haldeki âsâr, efâl, ahvâl ve muhitini öğrenmeye ve öğretmeye çalışmak yani Türklerin âsâr-ı atıkasını, tarihini, lisanlarını, avâm ve havas edebiyatını, etnografya ve etnologyasını ahvâl-i içtimaiyye ve medeniyet-i hazıralarını, Türk memleketlerinin eski ve yeni coğrafyasını araştırıp-tartışıp ortaya çıkararak, bütün dünyaya yayıp dağıtmak ve dilimizin geniş ve medeniyete elverişli bir dereceye gelmesine çalışmak ve imlâsını ona göre tetkik etmektir." (1909: 1).

Türk Derneği nizamnamesindeki ifadelerden de anlaşılacağı üzere Türk Derneği siyasî bir Türkçülük hareketinden ziyade Türklük fikri etrafında kültürel amaçla kurulmuştur. Dernek tarafından *Türk Derneği Mecmuası* adı altında bir dergi çıkartılır. Dergide Türk tarihi, dili ve kültürü, Batı'daki Türkoloji çalışmaları ve Osmanlı Devleti dışında yer alan Türkler hakkında yazılar yayımlanır. Dernek faaliyetlerine 1911 yılına kadar devam eder. Türk Derneği'nin milliyetçilik düşüncesine kültürel açıdan yaklaşarak güncel siyasî ve sosyal meselelerden uzak durması sonucunda sosyal ve siyasî meseleleri Türklük düşüncesi etrafında değerlendirmek üzere Ağustos 1911'de Mehmet Emin Yurdakul öncülüğünde Türk Yurdu Cemiyeti faaliyete başlar. Derneğin kuruluş amacı şu şekilde ifade edilir: "Türklerin zekâ ve irfanca seviyelerinin yükselmesine, varidât ve teşebbüs sahibi olmalarına hizmet etmektir" (Bayur, 1983: 401). Belirlenen amacın gerçekleşmesini sağlamak ve halka ulaşmak amacıyla "*Türk Yurdu*" dergisi yayımlanmaya başlar. Aynı yıllarda Selanik'te Ömer Seyfettin ve Ali Canip Yöntem önderliğinde *Genç Kalemler* dergisi yayımlanır. *Genç Kalemler*'de yayımlanan "Yeni Lisan" makalesi ve bu ibarenin vurgulandığı şiir ve nesir örnekleri dikkat çekicidir. 1911 yılında Türkçülük anlayışıyla kurulan derneklerden biri de Türk Ocağı'dır. Askeri öğrenciler tarafından, cehaletin her türlü ile savaşmak amacıyla teşekkül eden bu cemiyet günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Türk Ocağı'nın kurucuları arasında Mehmet Emin, Ahmed Ferit, Ahmet Ağaoğlu, Yusuf Akçura ve Doktor Fuat Sabit yer alır.

Türk Yurdu ve Halka Doğru Dergileri

Türk Yurdu Derneği tarafından 30 Kasım 1911 tarihinde dernekle aynı adı taşıyan bir dergi çıkartılır: *Türk Yurdu*. On beş günde bir yayımlanan bu derginin amacı "Maksat ve Meslek: Türklüğe hizmet etmek, Türklere fâide dokundurmak istiyoruz. Maksadımız, işte budur. Maksada erişmek için hangi yollardan yürüyeceğimizi, mecmuamızın münderecâtı göstereceğinden, mesleğimizin teşrihini fazla buluyoruz. Tanrı yardımcımız olsun." şeklinde açıklanır (1911: 11). 1912 yılında Türk Ocağı'nın kurulması ile birlikte *Türk Yurdu*, bu derneğin yayın organı haline gelir. 1918 yılına kadar aralıksız devam eden derginin yazar kadrosunda Ziya Gökalp, Yusuf Akçura, Mehmet Emin, Ahmet Ağaoğlu, İsmail Gaspiralı, Ahmet Naim, Kazım Nami, İbrahim Alâeddin, Ömer Seyfettin, Bursalı Mehmet Tahir gibi Türkçüler yer alır. İstanbul'un işgalinden Cumhuriyet'in ilanına kadar geçen süreçte yayın hayatına ara veren dergi 1923 yılından başlayarak dönem dönem kesintiye uğrasa da bugün de yayın hayatını sürdürmektedir (Özden, 1994: 32-35).

Türk Yurdu Derneği tarafından *Türk Yurdu* dergisinin ile birlikte yayımlanan diğer dergi *Halka Doğru*'dur. 24 Nisan 1913 ile 16 Nisan 1914 tarihleri arasında yayımlanan dergi elli iki

sayı çıkmıştır. Haftalık yayımlanan derginin sorumlu müdürü Celal Sahir'dir. Bir yıl gibi kısa süre çıkartılan dergi uzun ömürlü olamamıştır. Derginin yazar kadrosu şu isimlerden oluşur: Halide Edip Adivar, Yusuf Akçura, Ahmet Agayef, Tevfik Nureddin, Celal Sahir, Hüseyinzade Ali, Hamdullah Suphi, Akil Muhtar, Abdulfeyyaz Tevfik, Ali Canip Yöntem, Ali Ulvi, Galip Bahtiyar, Kazım Nami, Köprülüzade Mehmet Fuat, Ziya Gökalp, Mehmet Emin Yurdakul, Mehmet Ali Tevfik, Memduh Şevket Esenal'dır. Fakat Halide Edip Adivar, Tevfik Nureddin, Hüseyinzade Ali, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Akil Muhtar, Ali Ulvi ve Mehmet Ali Tevfik'in bu dergide hiçbir yazı veya şiiri yayınlanmaz. Derginin yazışma adresi olarak Türk Yurdu Derneği'nin İstanbul'da bulunan merkezi idarehanesi gösterilir. Dergi sekiz sayfa olarak çıkar. İlk sayfanın üst kısmında *Halka Doğru* isminin altında "Haftada Bir Türk Yurdu Tarafından Çıkarılır" ibaresine yer verilir. *Genç Kalemler*, *Türk Yurdu* ve *Halka Doğru* gibi dönemin milliyetçi dergilerinin imparatorluktan cumhuriyete giden süreçte milli bilinç oluşturmaya çalışmaları önemlidir:

"İmparatorluktan milli devlete geçiş yıllarında ve uzun süren savaşlar sırasında Türklük şuurunu, milliyet duygusunu uyandırmayı hedefleyen Anadolu'yu, Türk insanını ve onun estetik değerlerini kullanarak zamanın içinde işlerlik kazanmasını sağlayan bu dergiler, anlaşılacağı gibi, birden fazla işlevi yerine getirmişlerdir." (Argunşah, 2014: 215).

Halka Doğru bir ihtiyacı karşılamak üzere özel bir amaçla çıkarıldığı izlenimi uyandırır. İlk sayısında "Halkın Dedikleri" başlıklı yazıda derginin yayımlanma gerekçesi şu şekilde hikâye edilir: *Halka Doğru* yazı ekibinden sekiz on kişi ortak bir rüya görürler. Rüyada yeşil bir ova içindedirler. İhtiyar bir köylü kadını çocukları ile yakınlarda tarlada başak toplamaktadır. Gençleri gören yaşlı kadın yanlarına gelir ve kendisini tanıyıp tanımadıklarını sorar. Kadını tanıyamayan gençler mahcup bir şekilde başlarını eğerler. İhtiyar köylü kendisini şu şekilde tanıtır;

"—Tanıyabileceğinizi memul etmiyordum a, siz beni yüzlerce senelerden beri hiçbir gün aramadınız; hâlîmi, hatırımı sormadınız. Beni nereden bileceksiniz! Ben, sırası geldikçe bütün suçları üzerine attığınızı halkım. Kendi namına hüküm sürdüğünüz, hâkimiyetin vekilleri olarak meydana çıktığınız ahaliyim, milletim. Siz kâğıtlar içinde gömülmeğe başka bir şeye yaramayacak kanunlar, nizamlar yaptınız; ben kendi âdetlerimi, canlı kanunlar yaparak hayatımı bugüne kadar sakladım.

Siz anlamadığım lügatlerle dolu yığın yığın kitaplar, cerideler çıkardınız. Ben Âşık Garipler, Keremler, Köroğullar düzerek ruhumu onlarla avuttum. Siz kelâmlar, tasavvüflar, felsefeler, derin derin ilim kitapları yazdınız. Ben onlardan hiçbir şey anlamadığım için dinimi mızraklı ilmi hâllerden, ilahilerden öğrenmeye çalıştım. Siz beni aramadınız, ben sizi anlamadım. Artık sizden ümidimi üzdüm; ıslahat diye yaptığınız, yapacağınız şeyleri dinlemeyeceğim. Ben kendi kendimi okutacağım, kendi kendimi ıslah edeceğim, terakkiye kendi adımlarımla gideceğim. İptida bana bir dil, bir edebiyat lazım. Dinî, ahlâkî, iktisadî, içtimaî malumat lazım. Bunları kendi kendime edineceğim. Eski yıpranmış âletlerimi atarak yeni makineler kullanacağım. Toprak sürmeyi, hayvan beslemeyi, köy idare etmeyi, yol yapmayı, mektep açmayı öğreneceğim. Gizli duygularımı, şuursuz mefkûrelerimi kalbimden çıkararak ortaya koyacağım. Dinimin esaslarını bularak gerçekten İslam ümmeti olacağım.

Bu işi yapmak için bu gördüğünüz aç, çıplak, sıtmal oğullarımla, zavallı, yoksul kızlarımla çalışmaya niyet ettim. Siz de benim evlatlarım değil misiniz? Siz de yapma dilinizi, yalancı bilgilerinizi, boş ve faydasız gururlarınızı bırakarak bana gelir, benimle beraber çalışır mısınız?" (1913: S.1, s. 1).

Yazının son kısmında "Benimle çalışır mısınız?" sorusuna cevap olarak uykularından uyanan yazı ekibi, ihtiyar kadın şahsında halka yardım amacıyla *Halka Doğru* dergisini çıkmaya karar verdiklerini belirtirler. Adı geçen metinden de anlaşılacağı üzere Türkçüler ihtiyar kadının ağzından kendi öz eleştirilerini yaparlar. Bu tenkitlerde yer alan yanlışların giderilmesi ve ihmal

edilen halk - aydın buluşmasını gerçekleştirmek için *Halka Doğru* dergisini yayımlarlar. Çünkü o zamana değin;

- Halk bugüne kadar aydınlarca ihmal edilmiş,
- Halk ve aydın ayrı kalmış,
- Toplumda yaşanan olumsuzlukların sorumluluğu halka mal edilmiş,
- Halk iktisadi açıdan geri kalmış,
- Aydınların dili ile halk dili arasındaki ayrışmadan ötürü halk aydınlardan uzaklaşmıştır.

Tespit edilen eksikliklerin ve bugüne kadar ihmal edilen halk ile bütünleşmenin çözümü ise onları sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda geliştirmektir. *Halka Doğru* dergisinin amaçlarından ilki ve en önemlisi yüzyıllardır ihmal edilen halk ile aydın arasındaki mesafeyi ortadan kaldırmaktır. Halka doğru gitmek olarak belirlenen bu hedef 19. yüzyıl ortalarında Rusya’da yaşanan “Narodnik” hareketinin halkla bütünleşme anlayışından izler taşır. Rusya’da köylünün elinde bulunan küçük toprakların toplulaştırılması sonucu arazi sahibi köylülerin durumu gittikçe kötüleşmiş ve zengin çiftçiler ve burjuva karşısında yok olmakla yüz yüze gelmiştir. Rus köylüsünün bu durumuna çözüm için “Halka Doğru” prensibini benimseyen Rus aydınını köylüleri eğitmeyi ve bilinçlendirmeyi kendilerine görev edinmişlerdir. Narodnik hareket özellikle Orta Asya’dan gelen aydınlar tarafından yeniden yorumlanarak Türkçülük fikri ile bütünleştirilmiştir. 1908, II. Meşrutiyet sonrası izlenen siyasi süreçle birlikte Balkanlarda büyük toprak kayıplarının yaşanması bu bölgede halk arasında Türkçü fikirlerin hızla yayılmasına yol açar (Toprak, 1984: 69). Milliyetçi aydınlar yaşanan kayıpların en önemli nedenini Türk halkının milli mefkûreden yoksun olmalarına bağlar. Kötü gidişatın ancak milliyetçilik fikrinin köylü ve halk arasında benimsenmesi, halk- aydın birlikteliğinin sağlanmasıyla sonlanacağı düşünülür. Dolayısıyla yapılacak ilk iş halk- aydın ayrımının ortadan kaldırılması olmalıdır. Bu ise halkın bilinçlendirilmesi kadar aydınların halkla bütünleşmesiyle sağlanacaktır. Taraflar arasındaki kopukluk ancak aydınların halkla kaynaşması ve onu eğitmesiyle aşılabacaktır (Özden, 2006: 90). Bunun için Batı’dan ve Rusya’dan örnekler sıralanır:

“Mesela Almanlarda, Ruslarda halkın ileri gelenleri yalnız şehirlerde oturup kalmamışlar, kasabalara, köylere gitmişler, oradaki halkı öğretmeye, ilerletmeye, yoluyla çalışmaya, zenginleşmeye, halkın insani, milli, vatani hislerini yükseltmeye uğraşmışlardır. Ben kendim böyle halka doğru giden Sırları, Bulgarları, Rumları kendi memleketimizde de gördüm. Hele ‘Senice’de tesadüf ettiğim Sırp muallimlerini hiç unutmuyacağım.” (Akçuraoğlu, 1913: S. 31).

Yusuf Akçura “halka giden” olarak gördüğü yabancı ayrılıkçıların faaliyetlerinin bir benzerini Türkçü aydınların yapmasını ister. Aydının halka ulaşmasının bir diğer yolu halkın anlayacağı dilde, onların dertlerine değinen bir dergi çıkarmak olacaktır.

“Biz ‘Halka Doğru’ diye ad taktığımız bu cerideyi, halk için halka faydalı olmak için çıkarıyoruz. Halk’tan muradımız, köylükte yaşayan, az toprak sahibi yahut büsbütün topraksız rençberler; sonra şehirlerde geçinen ufak esnaf ve günlükçü ameleler, ırgatlardır.” (Akçuraoğlu, 1913: 169).

Dönemin diğer Türkçü dergi ve gazeteleri okuma yazma bilen Türklere hitap ederken *Halka Doğru* dergisi özellikle ihmal edilen, sosyal ve ekonomik açıdan geri kalmış Türk köylüsüne ve esnafına seslenmeyi amaç edinir. Dergide yer alan yazılar ve dergi dili bu yayın politikasına göre şekillenir. Halka yönelik bu harekette sosyal reform, kalkınma, Türk halkına ulaşma ve onu aydınlatma amaçlanır (Berkes, 2018: 54-56).

Köyde ve şehirde yaşayan toplumun ekonomik olarak alt kesimine seslenmeyi amaç edinen *Halka Doğru* dergisinde milliyetçi ve halkçı bakış açısıyla Türk milletinin iktisadi açıdan gelişimine çare aranır. Bu nedenle dergide sıklıkla değinilen konuların başında ekonomi gelir. Devletin çöküşüne ve milletin gelişimine çözüm arayan Türkçüler, ekonomik anlamda milli bir iktisat politikası benimserler. Buna göre Türk milleti kendi burjuvazisini oluşturmalı, yabancı sermayenin boyunduruğundan kurtulmalı ve ticarî hâkimiyet Türklerin elinde olmalıdır. Köylü,

çiftçi ve esnafı bilgilendirmeye yönelik yazılara derginin hemen her sayısında rastlanır. Bu metinler genellikle çeşitli meslek kolları ve tarım hakkında bilgilendirici konular içerir.

Halka Doğru dergisinin iktisat yanında pek çok alanda toplumu yönlendirmeye çalışır. İttihat ve Terakki'nin görüşleri ile örtüşen bu konular *Türk Yurdu*, *Türk Derneği Mecmuası* ve *Genç Kalemler* gibi milliyetçi dergilerde kuramsal ve politik çerçevede ele alınırlar. *Halka Doğru* dergisi ise bu millî anlayışın nasıl olacağı konusunda halkı bilgilendirmede daha yalın ve işlevsel rol oynar. Eğitim, öğrenim dili, kooperatifçilik, ziraat, bilim, gelenek ve görenekler dergide yer alan diğer konulardandır. Avamı ölçü alan ve onları aydınlatmayı ilke edinen dergi Türkçü politika izleyen yönetimince de desteklenir:

“Daha çok milliyetçiliğin kültürel yönünü temsil ve yalnız aydınlara hitap eden bu organlardan başka, halkın seviyesine inmeyi amaç edinen Halka Doğru (1913) dergisi çıkarılmıştır. Milliyetçilik hareketinin hızla gelişip teşkilatlanmak imkânını buluşunda, iktidardaki İttihat ve Terakki Partisi'nin bu hareketi desteklemesi de büyük rol oynamıştır.” (Akyüz, 2015: 166).

Halka Doğru dergisinde hitap edilen kitle ölçü alınarak yazı dili sadeleştirilir. 1911'de Selanik'te *Genç Kalemler* dergisinde yayımlanan “Yeni Lisan” makalesinde genel çerçevesi çizilen bu dil anlayışında sadeleşme, zorunlu haller dışında her alanda Türkçe kullanma prensibi *Halka Doğru* dergisinde de benimsenir. Dergide halkın anlayacakları dille ifade edilmesi gerektiği vurgulanır. *Genç Kalemler* dergisinin yazı ekibinde yer alan Ömer Seyfettin, Ali Canip Yöntem, Aka Gündüz gibi isimler *Halka Doğru* dergisinde de bulunurlar. “Halka Hitap Edenlere” adlı imzasız yayımlanan yazıda bu konuya şu şekilde değinilir:

“Hükümet dairelerinin ara sıra lüzum gördükçe gazetelere bastırmak, duvarlara yapıştırmak suretiyle herkese anlatmak istedikleri maksatları halk anlamıyor. Çünkü bunlar onların yabancı olduğu bir dil ile yazılıyor, havasın çoğu zaten bunları okuyup anlamaya muhtaç değildir. Misal olarak şehremanetinin son günlerde neşrettiği beyannameyi alıyoruz.” (1913: S.10).

Derginin 13. sayısında “Türk Selamları” adlı imzasız yayımlanan bir diğer yazıda selamlaşmada Türkçe ifadelerin kullanılması önerilir.

“Türkler bütün millî an'anelerini unuttukları sırada Türkçe selam ve ihtiram tabirlerini de hatırdan çıkarmışlardır. Vaktiyle Arap selamlarını kabul etmiştik. Şimdi ise Frenk selamlarını taklit ediyoruz. Halk bu hususta da ‘münevver’ namını verdiğimiz sınıftan ayrıldı. Münevverlerimiz ‘adiyo’, ‘oruvar’ gibi Fransızca tabirler kullanırken, halk, ‘Allaha ısmarladık!’, ‘Sağlıkla kalın!’, ‘Uğurlar olsun!’, ‘Sağlıkla varın!’, ‘Hoşça kal!’, ‘Güle güle gidin!’, kabilinden Türkçe selamlarını muhafaza etti. Halk lisanı tetkik edilecek olursa bugün bir kısmımızın Arapçadan, diğer kısmımızın Fransızcadan ödünç aldığı selam ve ihtiram tabirlerinin Türkçelerini bulabiliriz.” (1913: S.13).

Dergide yer alan yazılar oldukça sade Türkçe ile yazılmıştır. Tercih edilen yalın ve anlaşılır dil “Yeni Lisan” hareketiyle uyumlu, derginin hitap ettiği kitleye yönelik tercih edilir.

Halka Doğru dergisinde Halk edebiyatı unsurlarına da yer verir. Avamla bütünleşmek arzusundaki aydınların Halk edebiyatı unsurlarından yararlanarak kaleme aldıkları yazılar göze çarpar. Halkın anlayacağı sade dil için atasözlerinden ve halk deyişlerinden yararlanılır. Gelenekte yer alan hikâyeye kahramanlarının, Halk edebiyatı sanatçılarının isimleri sıklıkla zikredilir. Halk edebiyatına özel bir önem verilir. Örneğin derginin 4. sayısında “Esnaf Destanı” adlı şiirde Celal Sahir şu dizelere yer verir;

“Evvelce yok idi bir gazetemiz,
Şimdi (Halka Doğru) ilim çantamız,
(Kerem)i yazmamış olsa atamız
Der miydik bizim de irfanımız var?

(Koroğlu) olmasa geçmezdi hayat,
Köylere girmezdi hiç edebiyat!

Yenisi çıkmadan denir mi bayat?
Nerde (Âşık Garip) yazanımız var?" (Sahir, 1913: S.4).

Manzumede görüldüğü üzere halk tarafından bilinen hikâye kahramanlarını ve aşkları anarak geçmişle an arasında bağ kurulmaya çalışılır. Toplumsal kimliğin önemli parçası olan edebiyat aracılığıyla millî kimlik hatırlatması yapılır.

Halka Doğru Dergisinin Şiir Atmosferi

Dergide çeşitli içeriklerde şiirlere sıklıkla rastlanılır. Bu manzumelerin geneli lirik muhteva ve edebi değer bakımından bir nitelik taşımazlar. Daha ziyade Türklük bilincine, dayanışmaya ve geleceği inşa etmeye hizmet eden içerikte yazılmış izlenimi veren bir dil retoriğine başvurulur. Düşünce boyutlu kaleme alınan hikâye ve fıkralarda ifade edilen motifler şiir formunda anlatılmışlardır. Bu şiirlerde yer yer slogan özellik taşıyan ifadelere; genellikle de düz ve doğrudan mesajlara yer verilir.

Halka Doğru dergisinde yer alan şiirlerde I. Balkan Savaşı sonucunda kaybedilen Balkan topraklarına sıklıkla yer verilir. Bilindiği üzere derginin yayınlanmaya başladığı 1913'ün hemen öncesinde Osmanlı Devleti Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ'dan oluşan Balkan Birliği'ne karşı girdiği savaşı kaybeder. Bu nedenle Balkanlar'daki topraklarının büyük bir bölümü dramatik şekilde elinden çıkar. Osmanlı Devleti sınırları Midye-Enez hattına kadar geriler. Bu durum, Türk milletinde büyük moral bozukluğuna yol açar. Balkanlar'daki vatan topraklarının elden çıkması sonucu Rumeli'den Anadolu'ya büyük bir göç başlar. Türklerin Balkanlar'da azınlık konumuna düşmesi, onlara yapılan işkence ve zulümler aydınların yanı sıra halkta büyük öfkeye neden olur. *Halka Doğru* dergisindeki şiirlerde kaybedilen topraklara ağıt ve yapılan zulümlere karşı yükseltelen intikam sesleri duyulur. Ekim 1912'de başlayan I. Balkan Savaşı'nda Edirne kaybedilir. Bir dönem Osmanlı devletine başkentlik yapmış olan bu kentin kaybedilişi infiale sebep olur. Derginin 25 Nisan 1329 tarihli 3. sayısında imzasız yayımlanan "Sultan Selim" ve Öç (1) adlı şiirlerde Edirne'nin kaybedilmesi karşısında duyulan üzüntü dile getirilir.

"Ey Meriç, ağlama, gözyaşını sil
İntikam ateşi kalbimizde, bil;
Ey dağ, Türk ordusu geliyor, eğil,
Sana geliyoruz, ah Sultan Selim!" (1913: S.3).

Bu şiirlerde Edirne'nin kaybının Türk milleti üzerinde neden olduğu hüznü yer verilir ve derinden yaşanan acının intikama dönüşmesine çalışılır.

"Ölüm ve kan... İşte seni kurtaracak bir silah!
Bugün akşam oldu, fakat yarın var.
Sen secdeye kapanırken düşün, ah,
Nice ulu camilerde çan çalar,
Nice billur ırmaklardan kan akar..." (Sahir, 1913: S.3).

Derginin birçok sayısında intikam duygusunun baskın hissedildiği şiirlere rastlanır. Aka Gündüz'ün "Muhacir Türküsü", "Öç Türküsü", "Hakikin Rüyası", "İstiklal Marşı"; Ali Canip Yöntem'in "Sorma Ah Öğren", Feyzullah Sacid'in "Bir Türk Yavrucağına" onlardan bazılarıdır. Bu manzumelerde kaybedilen topraklara ağıt yakmanın yanında harekete geçilmesi istenir. Türk toplumunu yaşanan olaylar karşısında bir araya getirecek ve harekete geçirecek yegâne duygu intikamdır. Buna karşın Rumeli'nin kaybedilişi karşısında tepkisiz kalanlara tepki gösteren yazılara da yer verilir:

"Rumeli'de mahvedilen yüz binlerce Müslümanların, Türklerin, buralara hiç haberi mi gelmemiştii?
Bu İstanbul beyleri, hanımları hala zevklerinde, eğlencelerinde bu kadar hissizcesine nasıl devam

edebiliyorlardı? Acaba bunlar ana, baba, oğul, kardaş yüreği taşıyorlar mı idi? Yoksa yürekleri taştan bile olsa, bir seneden beri Rumeli’nde akan kanlardan, yaşlardan biraz aşınmak lazımdı.

Selanikli Ayşe Hanım, herkesi kendi gibi görmeye alışmış, etrafında yas günleri tatmış kimselerin gözyaşlarını göre göre ağlamadan geçen günlerin kıymetsizliğine inanmış idi. İstanbulluların da kendi gibi insanlardan başka türlü olabileceğine pek akıl erdiremiyordu.” (Maraşlıoğlu, 1913; S.32).

Şiirlerde Türk halkının, savaşçı ruhu tahrik edilerek harekete geçirilmeye çalışılır. Rumeli köylerinde Türklere yapılan zulümler derginin şiir ve hikâyelerinde yoğun bir şekilde işlenir. İntikam duygusu canlı tutularak kaybedilen toprakların geri alınması hedeflenir. Nitekim Balkan Birliği’ne bağlı devletlerin aralarındaki anlaşmazlıklardan yararlanan Osmanlı kuvvetleri 21 Temmuz 1913 tarihinde Edirne’yi geri alır. Edirne’nin geri alınması 18 Temmuz 1329 tarihli 15. sayıda, Öç (3) başlıklı şiirde yer bulur:

(...)

“Yangın söndü, gün açıldı, parçaladı zulmeti;
Sen bizimsin, ey Edirne, ey Rumeli cenneti!
Müjdeleyin, ey melekler, “Murad”ı
Paytahtı düşman elde kalmadı.” (Sahir, 1913: S.15).

Yüzyıllardır birlikte yaşanan Sırp, Hırvat ve Bulgarların ihanetine uğrayan Türkler, ihanete ancak alınacak intikam ile cevap verecektir. Edirne’nin alınması biriken öfkeyi bir nebze de olsa dindirir.

Halka Doğru dergisinin ilk sayısında manifesto niteliğinde yayımlanan “Halkın Dedikleri” adlı metinde, Türk köylüsünün içinde bulunduğu olumsuzlukların sebebi aydınlara yüklenir. Bu minvalde *Halka Doğru* dergisinde eleştirel birçok şiire yer verilir. Şiirlerde aydınlar samimi bir üslupla kendilerini eleştirirler. Şiirlerde aydınlara ile halk yaşantısı arasındaki farka; gündelik hayat ve dinî yaşam gibi hususlara değinilir. Bu şiirlerde halkın cahilliği yerine onları ihmal ederek bilgisiz kalmalarına sebep olan âlimler, hocalar eleştirilir. Celal Sahir “Esnaf Destanı” adlı şiirinde bir esnafın diliyle kendisiyle birlikte Türk aydınına şu eleştirileri yöneltir:

“ ‘Yardımlaşın’ diyor bize dinimiz
Yoksula yardımdır baş ayinimiz,
Zenginlere karşı yoktur kinimiz
“Herkesi sev” diyen Kur ’anımız var.

Lakin bize hayır yoktur zenginden,
Bir iş öğrenmedik ilim ehlinden,
Hocalar bize hiç söz açmaz dinden
Doğrudur, sanmayın yalanımız var.

...

Ey beyler, hocalar! Artık uyanın
Sızdınız yarısı gitti vatanın
“Buna sebep biziz” diyen, utanın
Düşünün mahşerde divanımız var.” (Sahir, 1913: S.14).

Eleştirel içerikli bu şiirlerde ayrıca milliyetçi duyarlığa da yer verilir. Yaşanan her türlü olumsuz hadisenin sorumlusu olarak başta aydınlar olmak üzere halkın törelerinden, gelenek ve göreneklerinden uzaklaşma gösterilir. Türklük bilincinden uzaklaşan toplum yabancı kültürlerin etkisinde bilinmezliğe sürüklenmektedir. Hüsrarla bitecek bu gidişata Kazım Nami “Bitirilmemiş Bir Koşma” adlı şiirinde şu şekilde değinir;

“Bugün buldum yedim, sona bakmadım,
Atalar sözünü küpe takmadım;
Kömürün yerine odun yakmadım;
Türklük yapısına çivi kakmadım;

Yalnız eğlenceye, hevaya düştüm.

...

Çobanım kurtlarla beraber oldu,
Bahçivanım zengin bir rençper oldu,
Evimin damına baykuşlar doldu,
Sürüm seyrekleşti, bahçem de soldu.
Bir aslı belirsiz sevdaya düştüm.” (Nami, 1913: S. 18).

Eleştirel içerikli şiirlerin çoğu yaşanan olumsuz durumun sorumluluğunu duyan şairlerin dilinden yazılmıştır. Bu nedenle şairler zor günler geçiren Türk çiftçi ve esnafının karşısına utanç ve vicdan azabı içinde çıkarlar. “Bir Osmanlı” adlı imzasız şiirde şair acısını şöyle paylaşır:

“Atalarımın mezarını çiğnettim,
Anacığımı acı acı inlettim,
Bu enini düşmanlara dinlettim.
Yüce Tanrı gözyaşlarım dinmiyor,
Al canımı can içime sinmiyor.” (1913: S. 19).

Anadolu yurdunu gezerken gördüğü manzaralar karşısında dehşete düşen Aka Gündüz, aydın duyarlılığı ile vicdanının sesine kulak verir. Ancak bu şekilde kurtuluş ümidinin kıvılcımları parlayacaktır. Aydın vicdanında yanan ateş Türk köylüsü ve esnafına ulaştığında bir yangına dönüşecektir:

“Bu öksüzler obasından geçerken
Yüreğimi bin hicranla yoğurdun;
Şehirlerde gül şarabı içerken
Sundun bana her zehrini buyurdun..

Evet, haklı, ey gizli ses! Ulusun!
Ben kendime sormalıyım hepsini..
Ciğerimde ah olmalı her nefes,
Vicdanımın duymalıyım sesini..

Evet, haklı, ey gizli ses! Haklısın
Benim hâlim, benim şanı, günahım.
Üstündedir her matemin, her yasın
Fakat bana sen vicdan ver Allah'ım” (Gündüz, 1913: S.22).

Halka Doğru dergisi, Türk halkının içinde bulunduğu durumdan kurtuluşu ancak geleceğin Türk gençliğinde görür. Bu nedenle yarının gençleri olan çocukları anneleri intikam duygusuyla büyütmelidirler. Ancak onların azmi ve kararlılığı ile gelecek inşa edilecek, yaşanan zulümlerin yerini tekrar Türkün zaferi alacaktır. Bu bağlamda Türk evladını yaşananlar karşı uyarma ihtiyacı hisseden şairler, onların ebeveynlerine seslenirler. Dergide bu bağlamda birçok şiire yer verilir. İlk olarak Türklerin yaşadığı zulümler karşısında gençliğin ümitsizliğe, yılgınlığa kapılmasının önüne geçmek için Türkün başarılarına ve hakanlarına yer verilir. Hemen her şiirde kaybedilen toprakların özellikle Balkanların bir zamanlar nasıl fethedildiği ve vatan toprağı olduğu hatırlatılır. Türk gencinin tarih bilinci edinmesi, atası ve geleneğiyle sıkı bağ kurması istenir. Bu duygularla “İhtiyar Bir Türkün Vasiyeti” adlı şiirini kaleme alan Hüseyin Cavit gençlere şöyle seslenir:

“Bir milletin tarihidir, göğü, yurdu, yuvası;
Tarihimiz başucundan asla eksik olmasın,
Altay dağı, Mohan çölü, hem de Pasin ovası
Birer aydın sayfadır, her Türk gerek anlasın.

Sütü temiz, asil oğul bilmez mi ki ecdadı

Nasıl doğup yaşamışlar, ne erlikler etmişler?
Bilmeli ki tez mahveder zaman nankör evladı.
Öz neslini unutanlar çoktan sönüp gitmişler...

Her bir millet öz kökünde biter, büyür, yükselir;
Köksüz ağaç çabuk çürür, çiçek açmaz, yeşermez.
Bakin, görün tarihiniz size neler gösterir,
Hep şeref, hep büyüklüktür, bunu ancak kör görmez!”(Cavit, 1913: S. 31).

Geçmişini bilerek yetişen ve aydınlanan Türk genci içinde bulunduğu durumla kıyasladığında eski günlere dönmenin özlemi içinde olacaktır. Gelecek günlerin tasavvuru bir anlamda eski günlerin özlemi ile şekillenir. Anasına, atasına, vatan toprağına yapılan zulmü gören Türk gencinin gönlünde intikam duygusu doğacaktır. Bu duygu kaybedilen toprakların kurtuluşunu, Türkün eski muzaffer günlere dönüşünü sağlayacaktır. Bu nedenle beşikte yatan bebeğe söylenen ninniden gençlere verilen öğüde kadar hemen bütün seslenişlerde eskinin güzel günlerine özlemden, gelecek günlerden ve alınması gereken intikamdan bahsedilir. Ziya Gökalp “Şehid Haremi” şiirinde kundaktaki bebeğe şu ninniye söyler:

“Uyu yavrum uyanacak günler var?
Yarınları gözetleyin dünler var?
Baban şehit izlerinde ünler var?
O izlerde sende dolaş ninni
Öç gününe tezce ulaş ninni
Uyu yavrum, yine şimşek çakıyor
Şehit baban gelmiş bize bakıyor
Yarasından kızıl kanlar akıyor
Bu yarayı, dur bağlayım ninni
Sen ağlama ben ağlayım, ninni
Uyu yavrum, uğur değil yas tutma
Bey babanın öğüdünü unutma
Şimdi uyu yarın hasmı uyutma
Uyudukça gücün artar ninni
Çabuk büyü yurdu kurtar ninni
Uyu yavrum, gözlerinde uyku var,
Sen büyürsen düşmanlara korku var
Baban şehit, yüreğinde oku var
Bu ok vatan kaygısıdır, ninni
Borcun evlat saygısıdır, ninni
Uyu yavrum, tepesinde haç yanan
Camiler var bu mu seni ağlatan?
Dayanamaz çiğnenmeye bu vatan
Camilere götür helal ninni
Hem yurdu hem öcünü al, ninni” (Gökalp, 1913: S. 5).

Türk genci yaşananlardan ders çıkarmalıdır. Onu başarıya götürecektir bir başka husus çalışkan olmaktır. Gençlere hitap edilen şiirlerde onların çalışkan ve yenilikçi olması istenir. Batının yakından takip edilmesi Türklük bilincinden uzaklaşmadan yeniliğin, teknolojinin peşinde olunması gerektiği vurgulanır. Reşit Fani’nin kaleme aldığı “Oğlum Adam Ol” şiirinde Türk gençliğine şu şekilde seslenilir:

“Gözlerini Garp’a doğru açıp dikkat et ona
Vazgeç artık tembellikten ki çalışkan olasın;
Garp dimağı muntazaman işleyen bir makina
Makinaya zihnini ver ki alışkan olasın.
Vakti nakit bilir onlar gece gündüz çabalar;
Evladını saat gibi ayar eder babalar!

Sağlam tende sağlam fikir işte büyük saadet!
Demir eller altın elmas eder kara toprağı;
İnce fikir pembe atlas eder yeşil yaprağı;
Zengin olmak ister isen çalışmayı adet et!
Sağlam fikir solgun, cılız ten içinde yaşamaz
Medeniyet caddesinde dere, tepe aşamaz!

Otomobil, şimendifer, vapur filan der iken
Telli, telsiz telgraf, elektrik, rönt(i)gen
Daha buna benzer nice harikalar ile Garp
İlerliyor... Karanlığa ziya saçıp
Yaklaşıyor, sokuluyor sana doğru bila-harp
Çok uyudun uyan ey Şark!
Kahvehane peykesinden kaldır artık başını!
Koşa koşa öp vatanın toprağını, taşını!" (Fani, 1914: S. 52).

Halka Doğru dergisi, toplumun içinde bulunduğu zor durumdan kurtuluşu Türk aydınının halkı her alanda bilinçlendirip elbirliğiyle Anadolu'nun yeniden inşasında görür. İhmal edilen Anadolu köylüsü ve çiftçisi modern ziraat teknolojileri ile donatılacak, zirai alanda bilgilendirilecektir. Türk köylüsü bilinçlenip güçlenerek iktisadi kalkınmayı sağlayacak; mamur olan Anadolu Türk'ü tekrar tarih sahnesine çıkacaktır. Fakat bütün bu ikazlarda alttan alta Türk hakkında intikam duygusu canlı tutulmaya çalışılır. Ali Canip Yöntem "Kaval" adlı şiirinde kendi halinde, yaşananlardan habersiz, kavaliyle sürüsünü otlatan çobana şu şekilde seslenir:

"Bir yoksulluk bir melal sonra bir serseri ses:
Bir kuzucuk kaybolmuş anasını arıyor,
İn ey çoban tepeden, kavalımı biraz kes!
Ovaları pek hain karanlıklar sarıyor...
Ben istemem ey sevimli genç çoban
Ürkütmesin seni korku baykuşu;
Gecelere lakin kanma; afacan
Bir kurt saklar her inişi, yokuşu..." (Yöntem, 1913: S.10)

Çoban gibi köyünde yaşayan milyonlarca Türk ovada ve şehirde milletine reva görülen dehşetten habersizdir. Bu nedenle uyandırılmalı; korku baykuşundan ve saldırmak için fırsat bekleyen kurttan haberdar edilmelidir.

İktisadi açıdan ilerlemek ve güçlenmek için Türk çiftçisi toprağından uzak kalmamalıdır. Birlik ve beraberlik içinde vatan toprağı işlenmelidir. Türk köylüsü ancak çalışarak toprağıyla bütünleşerek içinde bulunulan zor durumdan kurtulacaktır. Bu bağlamda *Halka Doğru* dergisinde doğrudan Türk çiftçisine hitap eden pek çok şiire yer verilir. Onlardan biri Aka Gündüz'ün "Orağa Giderken" adlı şiiridir. Gündüz, bu şiirinde marş havasıyla Türk çiftçisine seslenir:

"Tanrı'nın ışığı göklerde yandı
Dumanlı yamaçlar nura boyandı,
Çiçekler açıldı, kuşlar uyandı,
Yürü çiftçi! Tarlan seni gözlüyor.

Şu çimli yollarda tutuş el ele,
Birlik ferah verir her garip dile,
As orağını da bükülmez bele,
Yürü çiftçi! Tarlan seni gözlüyor." (Gündüz, 1913: S. 16).

Türkün yeniden doğuşunu köylüsü ve çiftçisi ile Anadolu'da gören *Halka Doğru*'nun kalemleri Anadolu'nun doğal güzelliklerini gözler önüne seren pastoral özellikte, köylerin gündelik yaşantısını anlatan şiirlere ayrı bir önem verirler. Bu şiirlerde zaman zaman yöresel dile

rastlanır. Kırşehirli Kocaoğlu Cevat Turgut, “Köy Geceleri” adlı şiirinde köy hayatının güzelliğini ve insanını Anadolu’nun merkez ili, Kırşehir’e has dile başvurarak anlatır:

“Güzel kızlar eteklerini bellerine çalarak
Ellerinde helkelerle, davalarını sağırlar;
Yarasalar kanatlarını birbirine çarparak
Kömlelerinden uçuşurlar, uzaklara kaçarlar.

Gölgelenmiş, eğri, büğrü, ince, otsuz, cılıktan
Nasırlanmış ellerinde oraklarla babalar
Ekinleri Yaratan’a bırakarak gelirken
Hep onları karşılarlar mini mini yavrular.” (Turgut, 1914: S.50).

Halka Doğru dergisinde yukarıda değinilen şiirlerin dışında muhtelif konularda birçok şiire yer verilir. Bu şiirler Türklük düşüncesi etrafında şekillenen, kimi zaman yaşanan toprak kayıpları karşısında duyumsanan hüznü yansıtır. Geçmiş güzel günlerin özlemini çeken, gelecekte ümitli bahsedilen şiirlerde Türk büyüklerinin destansı şahsiyetlerine de yer verilir. Ancak şiirlerin çoğunda kaybedilen Balkanların doğal güzelliklerine ve mimari eserlerine değinilir. Balkan savaşlarında kaybedilen topraklara özlem ve Türklere yapılan zulümlerin acıları canlı tutulmaya çalışılır.

Sonuç

Tanzimat’la birlikte dergi ve gazete önce Türk aydınının sonrasında ise halkının gündeminde hep olagelmıştır. Varlığı gündend güne artan süreli yayıncılık yönetimi elinde bulunduran erkin sürekli ilgisine ve çoğu zaman da ikazına muhatap olur. Bu günlük, haftalık ya da aylık periyotlarla okuyucusu ile buluşan yayınların etki gücünden kaynaklanır. İmparatorluktan Cumhuriyete giden süreçte yayın hayatında olan dergi ve gazeteler, sadece siyasi ve toplumsal malumatların değil edebiyatın da atan nabzı olurlar. Durum böyle olunca süreli yayınlar yenileşme dönemi Türk edebiyatının hızlı gelişmesini ve benimsenmesini sağlamışlardır. Bunun tipik ve yegâne özgün örneğini tek başına Ahmet Mithat Efendi *Tercüman-ı Hakikat* ile verir.

Siyasi ve ideolojik mahiyette dergicilik yurt dışında Jön Türkler ile yurt içinde ise daha çok II. Meşrutiyet ile kendini gösterir. Bu yayınların geneli ortalama bir okura seslenir mahiyettedirler. *Halka Doğru* dergisi ihmal edildiği düşünülen halka için çıkarılan yönlendirmeye ve iktisadi amaca hizmet eden bir yayındır. Kaybedilen Balkanlar, çoğunluğu bu coğrafyanın gençleri olan Türkçü aydınları derinden yaralar. Bu acı kaybı dönem aydını II. Meşrutiyet sonrası uygulanan bölge siyasetinden ziyade halkın Türkçü bilince sahip olmayışına bağlar. Bu durum derginin pek çok şiirinde Balkanlar’da yaşanan dramın konu edinilmesinde ve intikam duygusunun canlı tutulmasında etkili olur. *Halka Doğru* dergisinde siyasî, fikrî ve iktisadî açıdan bilinçlendirilmeye çalışılan halkın aydınlatılması için sadece manzume diline başvurulmayıp düzyazısal metinlere de yer verilir.

1913-1914 arasında, 52 sayı yayınlanan bu derginin hedef kitlesi halk; yayınlanma amacı ise halkın milli bilinçle yetiştirilmesi, iktisadi kalkınmada yer almasıdır. Bundan ötürü dergide yer alan manzumelerin retoriğinin düzyazı metinleriyle koşutluk içinde olduğu görülür. Şiirlerde yer alan kimi dramları şairlerin romantik tutumuyla değil yer yer geleneksel Türk Halk şiiriyle kurulan bağla ilişkilendirmek gerekir.

Halka Doğru, yayınlanması halen devam eden *Türk Yurdu* dergisinin kısa soluklu da olsa halka yönelik bir yayın organı olarak tarihte yerini almış halkçı bir dergidir.

Kaynakça

- Akyüz, Kenan (2015). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- Argunşah, Hülya (2014). *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Atbaşı, Nurtaç (2017). *Türk Gazeteciliğinin Yeni Edebiyatın Doğuşuna Etkisi (1860-1876)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Bayraktutan, Yusuf (1996). *Türk Fikir Tarihinde Modernleşme, Milliyetçilik ve Türk Ocakları*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Bayur, Yusuf Hikmet (1983). *Türk İnkılap Tarihi*, C. 2, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Berkes, Niyazi (2018). *Türk Düşününde Batı Sorunu*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Girgin, Atilla (2001). *Türk Basın Tarihinde Yerel Gazetecilik*, İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- Hanioglu, M. Şükrü (2001). “İttihat ve Terakkî Cemiyeti”, *DİA*, C.23, s. 476 – 484.
- Özden, Mehmet (1994). *Türk Yurdu Dergisi ve II. Meşrutiyet Devri Türkçülük Akımı (1911 – 1918)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Özden, Mehmet (2006). “Türkiye’de Halkçılığın Evrimi (1908–1918)”, *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 16, s. 90.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi (2007). *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Toprak, Zafer (1984). “Osmanlı Narodnikleri: ‘Halka Doğru’ Gidenler”, *Toplum ve Bilim Dergisi*, S. 24.
- Yazıcı, Nesimi (1999). “Osmanlı Basınının Başlangıcı Üzerine Bazı Düşünceler”, *Osmanlı Basın Yaşamı Sempozyumu*, Ankara: GÜ İletişim Fakültesi Basımevi.
- (1327/1909). “Türk Derneği Beyannamesi”, *Türk Derneği*, Y.1, S.1.
- (1911). “Maksat ve Meslek”, *Türk Yurdu*, Y.1, C.1, S.1.

Şiirlerin Dergi Künyeleri

- Cavid, Hüseyin, “İhtiyar Bir Türk’ün Vasiyeti”, *Halka Doğru*, Yıl 1 sayı 31, 7 Teşrin-i Sani 1329
- Fani, Reşid, “Oğlum Adam Ol”, *Halka Doğru*, Yıl 1 sayı 52, 3 Nisan 1330
- Gündüz, Aka, “Biraz Vicdan”, *Halka Doğru*, Yıl 1 sayı 22, 5 Eylül 1329
- “Orağa Giderken”, *Halka Doğru*, Yıl 1 sayı 16, 25 Temmuz 1329
- Gökalp, Ziya, “Şehid Haremi”, *Halka Doğru*, Yıl 1 sayı 5, 9 Mayıs 1329
- İmzasız (Bir Muhacir), “Sultan Selim”, *Halka Doğru*, Yıl 1 sayı 3, 25 Nisan 1329
- İmzasız (Bir Osmanlı), “Alnımın Yazısı”, *Halka Doğru*, Yıl 1 sayı 19, 15 Ağustos 1329
- Kocaoğlu, C. Turgut, “Köy Geceleri”, *Halka Doğru*, Yıl 1 sayı 50, 20 Mart 1330
- Nami, Kazım, “Bitirilememiş Bir Koşma”, *Halka Doğru*, Yıl 1 sayı 18, 8 Ağustos 1329
- Sahir, Celal, “Esnaf Destanı”, *Halka Doğru*, Yıl 1 sayı 4, 2 Mayıs 1329
- Sahir, Celal, “Öç”, *Halka Doğru*, 3 Yıl 1 sayı 15, 10 Temmuz 1329

Yöntem, A. Canip, “Kaval”, *Halka Doğru*, Yıl 1 sayı 10, 13 Haziran 1329

Yazıların Dergi Künyeleri

Akçuraoğlu Yusuf, “Halka 5”, *Halka Doğru*, Yıl 1 Sayı 31, 7 Tesrin-i Sani 1329, s. 237, 238

İmzasız, “Halkın Dedikleri”, *Halka Doğru*, Yıl 1 sayı 1, 11 Nisan 1329

İmzasız, “Halka Hitap Edenlere”, *Halka Doğru*, Yıl 1 sayı 10, 13 Haziran 1329

İmzasız, “Türk Selamları”, *Halka Doğru*, Yıl 1 sayı 13, 4 Temmuz 1329

Maraşlıoğlu, “Selanikli Ayşe Hanım”, *Halka Doğru*, Yıl 1 sayı 32, 14 Teşrin-i Sani 1329

Katkı Oranı Beyanı: Bu makaleye; Maksut Yiğitbaş %60, Hüseyin Özdemir %40 oranında katkı sunmuştur.

Çatışma beyanı: Makalenin yazarları, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkileri bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmalarının olmadığını beyan ederler.

Destek ve teşekkür: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.